

DISSERTATIO
EXHIBENS
PRÆSTANTISSIMAS ME-
DENDI LEGES.

PROOEMIUM.

RECTAM medendi sive
remedia in sanandis morbis
applicandi rationem ac me-
thodum medicinæ potissi-
mum practicæ animam ac fun-
damentum esse, necquisquam
facile inficias ire poterit, qui velleviter rerum me-
dicarum gnarus est. Quam fructuosum vero,
necessarium ac verum illud est, tam dissidentes
& sibi invicem sæpius contrariæ sunt viæ ac ra-
tio-

tiones, ad morborum medelam pertinentes, ita prorsus, ut quisque fere pro suo ingenio atque arbitrio sibi aliam atque aliam fingat. Qui rationalem medicinam profitentur, in eo ferme omnes conveniunt, quod recta curandi methodus ad eorum, quæ morbos faciunt, & quæ functiones corporis lædunt, ablationem directa esse debeat: quod quidem non male dictum puto; sed tamen, si consideramus tam innumeras & valde inter se differentes hypotheses, quas plerique auctores circa morborum generationem & causas fovent, ex facili quoque eorum discrepantia in curandi ratione ineunda apparebit. Quibus omnibus id accedit, quod paucissimis genuinæ remedium facultates & vires, quæ removendis causis opponuntur, satis perspectæ & cognitæ sint. Quamvis vero & illud recte sese habeat, id est, si causæ morborum, si earum vis atque agendi modus, si remedium virtutes vel exquisitissime intelligantur, tamen illud maxime in quæstionem venit, num semper & ubivis in potestate medici positum sit, morborum causas remediis tollere. Contrarium fere quotidiana docet experientia atque usus. Ecquis enim est, qui ignorat, in morbis valde acutis, ut sunt pestis, pe-

te-

90.
techiales febres, variolæ, morbilli, alique contagio infesti, causam quidem, quæ est exhalatio tenuissima intestino in similem corruptionem motu humores trahens, cognitam esse? Ecquis ignorat, ab intercepta perspiratione & inde remanentibus excrementitiis falsis fordibus & co-ryzam & catarrhales febres, & arthriticas ac rheumaticas passiones concitari? Neque vero ullus ita idoneus est, ut remediis has causas subito tollere & morbum auferre possit. In plurimis chronicis afflictionibus causa est apertissima; ita ut plurimum pertinacius asthma à glandularum, quæ sunt in aspera arteria, tumore & induratione, à vasculorum, quæ membranaceas pulmonum vesiculas cingunt, infarctu fit. In pulmonali phthisi exulceratio sæpe fistulosa adest; in hydrope viscerum ventris vetus obstructio, imo corruptio præsens est. Malum hypochondriacum perpetuis ventriculi & intestinorum spasmodis & flatulentis continetur. In lue venerea & scorbuto summa corruptio lymphæ apprehenditur. Nec tamen hujus generis morbi remediis, quæ flatulentias & spasmos tollunt, quæ obstructions referant, quæ vi consolidandi prædita sunt, facile auscultant. Sit etiam, quod

inter morbi causam & vim remedii aliqua intercedat, proportio, atque adeo morbus à medicamento superari possit: at vero quam pauci sunt, qui sciunt, qua ratione, qua via, quo ordine ac tempore curam quis aggredi debeat. Veteres & qui ex recentioribus eorum dicta amplectuntur, hanc viam inculcant. Dicunt nimirum, naturam, velut optimam morborum medicatricem, esse sectandam & imitandam. Ecquis vero nescit, naturam promptam esse tam ad iuvandum, quam nocendum, eamque tam facile morbos sanare, quam eos, pessimaque & subinde funesta symptomata producere. Præcipua itaque quæstio relinquitur, in quonam naturam in sanando sequi medicus debeat. Ut vero fateamur, quod res est, plures medicorum, qui artem exercent, agunt empirice, i. e. certa ac tuta methodo sanandi carent, merisque experimentis curationes suas instituunt, sive, ut explanatius loquamur, si unum vel alterum in auxilium commendatum non juvat, protinus ad alia, quæ scriptores commendant, confugiunt, neutiquam respicientes morbi historiam neque naturam, ætatem & vires laborantis. Quibus cognitis jam facillimum erit iudicare, medicam praxin, ut vul-

91.
go exercetur, in ingenti præcipitio ac labyrintho dubitationum atque errorum versari, nec mirandum esse, quod culpa & injuria medicorum plus sæpe incommodi, quam salutis ægrotantibus afferatur. Ecquis igitur non vehementer exoptet, ut secura, facilis & recta via demonstretur, qua in medendo nemini nocere, sed plures juvare possimus. Non dubitavi igitur, ea, quæ hac in re à **MAGNIFICO DN. PRÆSIDE** plures annos edoctus sum, nunc potissimum publice proponere, quum specimen meæ, qualiscunque est, eruditionis edendum esset. Constitui nimirum universales & præstantissimi usus in medendo regulas ac leges tradere, quas si quis in curando probe observet, non facile eum à recto tramite & via discessurum esse polliceor. Faxit vero Deus **T. O. M.** qui summus salutis nostræ autor ac gubernator est, ut omnia cedant in Sui gloriam & mortalium emolumentum. Prodeat igitur prima lex, quæ hæc est;

LEX I.

Methodus medendi medica inniti
debet methodo, qua morbi
spon-

Sponte sine medici singulari ope fanescunt.

Uemadmodum in universo omnia mirabilia naturæ opera certo ordine, proportionem ac tempore fiunt, & ex eo satis superque divinæ sapientiæ leguntur vestigia: ita etiam in administranda corporis nostri vitali œconomia nihil sine certo ordine, successu, proportionem & legibus motuum efficitur. Et quemadmodum integritas animi & corporis suis necessariis legibus motuum & causis continetur; ita etiam morbi & turbationes functionum à necessariis causis & perverso motuum ordine proficiuntur. Deinde quoniam quotidiana experientia edocemur, plures, præsertim ex plebejis & rusticis, multas quoque gentes medicis & medicina carere, atque ex periculi plenis passionibus subinde melius & citius evadere, ac divites & magnates, qui pretiosis & magnificæ famæ remediis usi fuerunt, quis dubitabit, istud spontaneæ restitutionis beneficium neque suis necessariis destitui causis, neque sine certo ordine, sine tempore, sine motibus ad hanc rem pertinentibus præstari. Hanc igitur methodum & indagare, & sequi & imitari, & naturam, ut cum vulgo loquamur, errantem in ordinem reducere, utique medico convenit. Jam vero probe notandum est, duplicis generis in humano corpore institui motus, quorum quidam natura & genere suo vitæ & sanitati val-

valde infensi sunt, quibus etiam læsiones functionum fiunt, & omnis motuum extinctio, sive mors paratur. Et hi sunt illi motus, qui ab exterioribus ad interiora tendunt, qui excretoria constringunt, evacuationibus salutaribus resistunt, & qui intus omne excernendum retinent, & hi Græcis spasmi vocantur. Alterius generis motus, qui sanitati & vitæ patrocinantur, qui morbos sanant, & noxium expellunt ex corpore, sunt illi, qui ab interioribus sive centro ad exteriora seu corporis superficiem pellunt & urgent humores, & hi sunt motus concitatiorum solidarum & fluidarum partium, qui obvii sunt in calore præternaturali & febrili, maxime si ad externas partes diffunditur. Hic motus sanguinis citatior & liberior in se & sua natura est saluberrimus, hic stases & stagnationes removet, obstructa reserat, infarctus tollit, poros & tubulos aperit, spasms resistit, & si bene administratur, morbos tollit. Quemadmodum igitur prior motus spasmodicus, cum excretionibus inutilium intercipiat, ad morborum generationem multum contribuit, ita certe alter auctior superflua & impura consumendo & evacuationes restituendo egregie juvat. Jam vero sapientiæ divinæ ineffabili id in acceptis ferendum est beneficium, quod ita instruxerit artificium machinæ nostræ, ut post motus morbosos, quales *κατ' ἐξοχήν* sunt spasmi, in se noxiosissimos non ex singulari quadam cuiusdam interni agentis sapientiæ, sed ex infinita architecti nostri providentiæ, idque ex necessariis & mechanicis causis sequantur motus salutiferi, quorum index est validior & celerior pulsus cum calore, rubore, & intumescentiâ corporis, qui quasi medelam afferant prioribus

B

bus

bus motibus. Hi motus si bene succedunt, si idonei sunt vincendis spasmodis & morborum causis, corpori sanitas datur. Si vero vis naturæ vincitur à morbo, i. e. si superiores sunt spasmi salutiferis motibus, qui vergunt ad extra, summa perniciēs vel mors paratur. Quibus prævisis clarissime intelligi posse arbitror, quid veteres intellectum voluerint, cum dixerunt, morbum esse certamen naturæ cum morbo. Ex his quoque cognoscitur, perperam omnem febrem vel fere omnem morbum pro salutari naturæ conamine haberi, quum tamen nulla febris, & nullus morbus fiat sine spasmo. Confundunt igitur in febre salutiferos motus cum noxiis adeoque perniciosas & symptomaticas motiones & evacuationes ægre distinguunt à vere salutiferis. Quando enim sic in genere natura morborum medicatrix habetur, nescimus revera, quinam morborum motus saluti vel præsidio sint corpori, adeoque ignoramus, quinam sint conservandi, quibus vero resistendum sit. Jam vero quando attendimus ad eas actiones & motus, qui in corpore humano observantur, si à morbo liberentur, deprehendimus, id maxime perfici per eos sanguinis & humorum motus, qui tendunt ad superficiem corporis, qui tendunt ad resolutionem humorum stagnantium & qui ad evacuationes directi sunt. Etenim nullam febrem & nullum morbum facile sanari sine evacuatione præcedente animadvertimus. Naturalis itaque medendi methodus est, quod circulatione sanguinis intensiori & motibus evacuatoriis auctis plures à periculosis etiam morbis liberentur. Hanc itaque naturæ optimam, & quæ Deum autorem habet, medendi viam & probe at-

ten-

tendere, & sequi & adjuvare, nec unquam turbare vel pervertere suo artificio debet medicus, si genuinus naturæ minister salutari velit.

LEX II.

In cujuscunque generis morbis tam præcavendis quam sanandis vel præcipue medicus excretiones, quæ fiunt per transpirationem & alvum, attendere ac respicere debet, ut eæ sint liberæ ac salvæ.

SAnitatem sive integritatem actionum corporis & animi, imo ipsam vitam, sive conservationem corruptibilis corporis convenientibus ingestionibus & egestionibus absolvi, nemo facile in dubium vocabit, qui considerat, his vel cessantibus vel deficientibus & morbos & ipsam mortem oriri. Motus enim est, qui vitam ac sanitatem affert, qui mentem quoque sanam atque integram servat; sed motus etiam est, qui vitæ ac sanitati idoneos humores mox ineptos reddit, & plane corrumpit. Motus etiam est, qui inutiles & corruptos humores è corpore expellit, unde opus est, ut recentes ac benigni succi in eorum locum succedant, quod fit per naturæ amica & congrua ingesta, si rite dissolvuntur, & u-

tile ab inutili secernitur ac foras ejicitur. Utut vero in corpore humano plura sint emunctoria & multæ quoque fiant evacuationes, per quas effœtum ac noxium foras propellitur, ex his tamen omnibus usu atque utilitate eminent maxime eæ, quæ fiunt per alvum & cutim, quæ quasi universale universæ humorum massæ emunctorium est. Et quemadmodum ventre sordes & feculentia rudiores tam ex ingestis relicta, quam ex massa sanguinis ibi per glandularum cribra depositæ biliosæ ac mucidæ dejiuntur: ita per tubulosum cutis cribrum sordes agilioris indolis & ad corruptionem pronæ magna quotidie in copia evehuntur. His excretionibus vigentibus & bene succedentibus sanitas dijudicatur, nec facile morbis corpus patet; cum contra, si hæc vitium capiant, vel deficient, materia ad morbos generandos statim producat. Quum itaque morbi originem ex male ingestis & male excretis utique trahant, nihil & naturæ & rationi convenientius est, quam ut ea, quæ à male ingestis maleque excretis fuerint in corpore orta, ab eo removeantur, separentur atque ejiciantur. Quod tamen non tam cito & expedite fieri potest, nisi prius stagnantes humores dissoluti, intemperati correcti, crassi fluxi ac mobiles redditi atque ad evacuandum dispositi ac præparati fuerint. Quum vero evacuationes in statu sano saluberrime fiant per alvum & cutim, sequitur utique, & materias nocentes, quæ morbos faciunt, & actiones secundum naturam turbant, per solennes has evacuationes dimitti & è corpore ejici debere. Quam ob rem etiam experientia docet, nullum morbum vel sponte vel arte juvante finiri, sive acutus sive chronicus fue-

fue-

fuerit, nisi per auctam transpirationem & intestinale evacuationem. Unde etiam recte dictum à Galeno, nullum morbum finiri, nisi præcedente evacuatione. Ex quo jam discitur, prudentem medicum vel præcipue mentem in sanando ad utilissimas has excretionem advertere debere, ne ullo modo illas supprimat vel intercipiat, sed potius cum cura & cautione eas promoveat. Nihil enim in morbis acutis magis noxium est alvo diutius cohibita, quandoquidem perpetua & succi biliosi in hepate, qui ad intestina descendit, & succi impurioris lymphatici per intestinorum glandulas & tunicas glandulosas fit in morbis separatio. Si itaque hæ sordes ejiciendæ diu morantur in intestinorum volumine, neque mox eliminantur, utique diuturniori morâ & pejorem naturam induunt, & corrumpuntur, quæ ad massam sanguinis delatæ nova & sævissima sæpe symptomata inferunt. Observamus in omnibus acutis alvo potissimum clausa caput præcipue offendi, humorum impetu versus illud converso, unde anginæ, phrenitidis vel etiam lethargi periculum nascitur. Non raro incidit in nostris præsertim regionibus, purpuram rubram vel etiam albam continuis febribus it. variolis, morbillis, petechiis in fine succedere, idque pessimo omnino, eo quod à priori morbo enervatos facile interimit. Causa, si eam inquirimus, nostro quidem judicio plerumque est alvi per plures dies pertinacior suppressio, qua pessima materia ad ad hos morbos producitur, quæ si tempestive per mollientia clysmata aut leniorem alvi ductionem submoveatur, omnis metus horum symptomatum expirat. Memorabilis est locus ap. Celsum cap. 3. pag. 33. ubi ait:

B 3

Ejectio

Ejectio petenda est, si venter suppressus parum reddit, & ex eo inflationes, caligines, capitis dolores, aliaque mala increpant. Quod præclarum monitum tum in acutis, tum in longis passionibus sanandis utique maximi momenti est. Quidam summum medendi arcanum in eo ponunt medici, ut sordes in primis viis collectas clementer & sine turba frequenter evacuent. Sicut vero alvi apertio solatium omnibus omnino morbis affert, ita non minus liberior transpiratio, quæ soboles est sanguinis circuli liberioris & versus exteriora vergentis, nunquam non in morbis utilis & salutifera est, præsertim cum ex observatione Sanctorii major excrementorum copia per habitum corporis diffatur, quam quæ per cætera emunctoria transeunt, quo imprimis ea, quæ subtilissimæ, activæ, & ad corruptionem pronæ indolis sunt, commodissime separantur. Quum igitur plurimi morbi ab intercepta hac transpiratione originem suam petant, & hac quoque liberalius, præsertim circa dies criticos, accedente, morbi sanentur, sanitas reparatur, & symptomata quoque in morbi decursu præcaveantur, dum continuo illud, quod in ipso morbo corruptum est, a sanguinis massa secernitur, facile apparet, hoc excretionis genus in curatione morborum, sive chronici sive acuti fuerint, omnium maxime pensi habendum esse, & eo semper laborandum, ut omni modo, debita tamen cum cautione, promoveatur, & nulla ratione impediatur. Cæterum illud in gratiam eorum, qui praxin medicam ingredi volunt, & monendum & repetendum & inculcandum esse existimo, ut hæc duo evacuationum genera, alvi nempe ductionem & diaphoresin curæ cordique

dique habeant, ac frequenter & bene administrent, quia hæc sunt tutissima & præsentissima præsidia, quibus etiam pertinacissimi morbi vinci possunt. Et certe quicumq; his remediis selectioribus apto tempore, ordine ac dosi & convenienti regimine recte uti scit, is non facile inauspicatum vel tragicum comperiet effectum, sed insuper etiam magna ac mirabilia præstare poterit. Lues venerea & scorbutus graves & pertinaces affectus sunt, horum tamen vehementia non raro felicissime prudenti evacuantium & sudorifero:ũ interpolato usu vincitur. Rebellium morborum cura manifesto innumerorum exemplorum documento non rectius, quam per decentem usum fontium mineralium & calidorum & frigidorum instituitur. Quicquid autem per hos efficitur, id partim resolutioni obstructionum & humorum crassiorum fluxilitati debetur, partim etiam, & quod maximum, evacuationibus alvini ac sudori, qui in balneis vel potius post ea largius fluit, in acceptis ferendum est.

LEX III.

Excretiones criticas potius promovere, quam intercipere oportet medicum.

Evacuationes criticæ veteribus illæ dicuntur, quæ in acutis morbis, cujus generis maxime sunt febres, sponte à natura sine vlla etiam arte certis diebus, ut

ut sunt medius inter tertium & quartum, septimus, nonus, undecimus, fiunt, & plerumque bonis ægri rebus eveniunt, quia liberant corpus a morbo & victoriam naturæ adversus illum indicant. Quemadmodum vero plura sunt, quæ in structura atque usu corporis humani ineffabilem divini architecti sapientiam planam ac testatam faciunt, ita ex illis non ultimum est, quod inordinati motus, qui à causa morbifica excitantur, sæpissime in medicinam cedant adflicto corpori, dum illorum ope ipsa morbi causa summe pernicialis corrigitur atque correctæ ex corpore expellitur. Et quum hæc materia correctio certum & determinatum temporis spatium requirat, antequam commode ex corpore expelli possit, atque huic negotio divina sapientia septenarium maxime numerum dicaverit, ex eo fit, ut evacuationes, quæ circa septenos vel semiseptenos dies eveniunt, in salutem corporis maxime vergant, quia indicant ordinem & mores naturæ, quos in curando sequi consuevit. Duplici vero modo excretiones illæ salutares sunt: vel enim ipsam causam, quæ functiones corporis turbavit, secernunt atque evacuant, ut fit in variolis, in morbillis, in febre erysipelacea, pestilente, quibus in morbis ubi ad summam cutim vel glandulas nocens materia propulsa fuit, mox sævissima illa symptomata mitiora fiunt aut plane conquiescunt; vel criticæ evacuationes eas ob causas salutis sunt, quia effectum morbi pernicialem a corpore separant atque remouent, siquidem sub ipso morbo & motu concitatorum febrili sanguinis & humorum massa in multas excrementitias salvas sulphureas fordes dissolvitur, quæ, dum morbus in vigore & impetu est, non
com-

commode secedunt & expelluntur, simulac vero causa morbifica est sublata, si v. g. in inflammationibus stases sanguinis discussæ, spastica constrictiones corpus deserunt, tubuli excretorii relaxantur, & omne alienum atque excrementitium, quod sub ipso morboſo motu generatum fuit, vtilissime propellitur. Largiter tunc enim profluere solet sudor, alvus sua sponte descendit & copiosa excrementa mucida biliosa dimittit, urina secedit crassior atque copiosum deponit sedimentum. Hisce cognitis jam quisque facile perspicit nihil perniciosius esse, quam salutiferas has excretiones si quis temere & turbulenter sistere vel intercipere velit. Quam graua, immo sæpius funesta mala non modo a variolis, morbillis, purpura, crusta lactea, scabie, erysipellate, podagra, arthritide repulsa & repressa ad interiora eveniant, plurimis observationibus atque experimentis in praxi medica quotidie innotescit. Perquam nota sunt etiam illa damna, quæ ex antiquis ulceribus sanatis & diuturnis fonticulis cito consolidatis proveniunt. Quam nobilem materiam quum *Magnificus D. Præses in dissertatione de morborum transmutatione, item de conversione morbi benigni in malignum* satis copiose &, ut solet, adcurate pertractaverit, supersedeo ab eo ibi tradita hoc loco repetere, sed potius benevolum lectorem ad laudata hæc scripta remitto. Unicam tamen eamque memorabilem observationem hic adjiciendam esse putavi: Puellam novimus XIII. annorum, quæ jam inde ab infantia continuo auris effluxione laboravit, qua cohibita accidit, ut in continuam febrem incideret, quæ per duas septimanas affligens corpus &

C vires

vires valde consumebat, neque prius expugnari poterat, quam consueta fluxio per aurium meatum resuscitata fuit. Occurrit & nobis non ita pridem adnotata alia observatio, quam hoc loco proponere non alienum puto; observavit nempe *Dn. Præses* cum aliis experimentis viris, febres plures acutas, præsertim biliofas, quin etiam malignas copiosiori alvi fluxu suscitato solvi; quam in rem non sine fructu legi potest doctissima ejus *dissertatio de Diarrhæa in febribus malignis salutari*. Ita juvenis annorum circiter XIX. febre maligna cum petechiis corripiebatur, aderat summa in præcordiis anxietas, inquietudo & jactatio corporis, inexhausta sitis, vigilia assidua cum delirio; perseverabant hæc usque ad XIV. diem, & cum omnia conclamata viderentur, ecce inopinato diarrhæa cum ingenti ac copiosa foetidissima excrementorum ejectione sequebatur, & statim proximo die æger meliuscule se habere cœpit, ita ut sensim sensimque omnia gravia symptomata eum desererent. Pessime igitur illi agunt, qui diarrhæam hisce in morbis noxiam putantes adstringentibus vel anodynis eam sistunt, pessima enim hinc sequuta symptomata vidimus, quod sequens historia ostendit: Juvenis febre biliosa correptus circa septimum diem circa umbilici regionem murmura percipiebat, subsequen-
tibus copiosis flavi foetidi humoris dejectionibus. Medicus ex diarrhæa metuens periculum electuarium ex malo cydoniorum, theriaca cœlesti, terra sigillata, hæmatite ad aliquot dies in aqua menthæ & cinnamomi cydoniata exhibitum usurpavit, a quo deinde æger longe languidior factus, aucta præcordiorum anxietate ac dolore

dolore circa ventriculum cum extremorum frigore pulsu debili, somno laborioso, tandem delirio accedente nono die animam efflavit. Omnibus itaque & singulis auctor sualorque sum, ut ne excretiones has criticas cohibeant, & ad interiora retropellant materiam morbificam, si prodesse ægris, eorumque saluti dextre & inculcata cum conscientia invigilare velint.

LEX IV.

Nunquam moliendæ sunt evacuationes, si materia evacuanda non est mobilis, si viæ non apertæ, sed excretoria obstructa vel spasmo constricta sunt.

Ipsa sana ratio suggerit, non prius obstructiones vasorum solvi & inutiles humores evacuari posse, quam mobiles, fluxiles & ad excretionem apti redditi fuerint. Frustra enim materiæ motum & propulsio- nem tentamus, si inepta ad motum fuerit. Omnis itaque scopus, omnis intentio medentium in sanandis perlongis morbis eo utique tendere debet, ut humores crassi fluxiles & mobiles efficiantur, durities emolliatur, viæ adstrictæ relaxentur & postea validiori factò sanguinis impulsu & strictura solidarum impacti humores resolvantur atque obstructiones referentur. Ex quo jam elucescit, quam incomparabilis sint usus

ad hunc finem consequendum thermæ, acidulæ & aliæ aquæ salubres, infusa, decocta, fots, balnea & omnia, quæ emolliente, diluente virtute prædita sunt. Patet quoque exinde, quod ante præparationem & mobilitatem materiæ nunquam validiora purgantia, emetica, diuretica, sudorifera, mercurialia ad salivæ fluxum eliciendum locum inveniant. Communis fere, sed pessimus error est, quando menses vel hæmorrhoides deficiunt vel lochia subsistunt, statim ad pellentia fortiora sic dicta emmenagoga, uti sunt myrrhata, succinata, crocata confugere, siquidem hæc sine præmissa venæ sectione, sine primarum viarum expurgatione, sine prævia vasculorum uteri apertione & dilatatione, sine antea adhibitis medicamentis fluiditatem sanguini conciliantibus potius noxam adferunt & malum augent, tantum abest, ut juvami sint exoptato. Observationes enim docent, ab eorum intempestivo usu febres, capitis dolores, vertigines, anxietates, hæmorrhagias per incongrua loca, deliria, melancholiam & mille alia symptomata fuisse exorta. Præstat itaque potius tali in casu plethoram demere, præstat alvum laxantibus lubricare, præstat sanguini fluiditatem decoctis & infusis appropriatis conciliare vasorumque obstructions balneis vel aliis convenientibus remediis amovere & tunc supra laudata pellentia cum cura subjungere: ita enim exoptatus consequetur effectus. Hæc lex medendi & regula in sanandis morbis chronicis præsertim scorbuto, lue venerea, hydrope, quartana, melancholia hypochondriaca, calculo, asthmate amplissimi quoque est usus, quandoquidem nihil natu-

98.

ræ est infestius & quod magis sanationem impedit, ac validioribus purgantibus uti, antequam viæ apertæ atque liberæ fuerint & antequam materia ad excernendum prompta ac parata fuerit. Quid enim imprudentius est, quam, si fecibus duris obstructa fuerint intestina, forte purgans exhibere vel calculum vehementer pellere, ubi a doloris & spasmi atrociam uretheres & viæ urinariæ fuerint constrictæ, aut aquas hydropicas validiori purgante educere, si humores instar tragacanthæ viscosi intra tunicas membranarum subsistant vel sudorem pellere, summa cute spasmo constricta. Neque solum in morbis chronicis, sed etiam in acutis hæc regula observanda est; nam extra crisin & ante materiæ maturationem in vigore paroxysmi nunquam evacuanda cum fructu exhibentur: hinc probe monet Hippocrates aph. XII. quæ matura coctaque sunt, medicamento purgante educere oportet ac movere, non cruda. Materia itaque peccans cruda, quæ a naturali temperie desleat, nempe si bilis est justo acrior vel viscidior aut nimis fluxilis, ad temperiem convenientem prius redigenda est, quam evacuetur. Natura ipsa huic methodo insistit, siquidem in omnibus fere febrilibus commotionibus primos dies materiæ hostilis attemperationi & resolutioni stasium in inflammatoriis & aliis acutis febribus impendit, quam felicissime exequitur motu & appulsu sanguinis ad loca adfecta, quo non modo sensim ac sensim sanguis & viscosi humores impacti solvuntur, sed & discutiuntur. In alijs morbis motu tam intestino quam progressivo auctiori crassi viscosi humores attenuantur, dissolvuntur, fluidique

evadunt, tenues quoque & acres cum oleosis viscidis & terreis implicantur & temperantur ac nimis fluxiles, falsi ac tenues inspissantur. Quemadmodum igitur natura primo intendit materiæ coctionem, ita & medicus idem arte sua agere & tempus evacuandi expectare debet.

LEX V.

Quando natura est in vehementi motu & impetu constituta & paroxyfmi vigent, nunquam fortiores commotiones aut evacuationes moliendæ sunt, sed potius motus sunt moderandi & ad temperiem reducendi.

Hic canon practicus non satis omnibus, qui cum ratione fundata artis opera exercere cupiunt, commendari atque inculcari potest, cujus utilitatem jam suo tempore probe cognovit *Hippocrates*. Cum enim observasset, quantam noxam adferat, si quis in illis morbis, ubi sanguis cum impetu per partes circumagitur & morbi vehementia est maxima, velit fortiora medicamenta, quæ sanguini majorem concitant orgasmū, propinare & purgantia exhibere, quare memorata hæc pharmaca tem-
po-

99.

pore paroxyfmi febrilis non præfcribenda eſſe ſerio ſua-
det atque monet, quando in *libr. de purgantibus* ita fatur:
*quicumque a febris fortioribus corripuntur, his medicamen-
ta purgantia dare non oportet, donec remiferit.* Nam quan-
do corpus noſtrum vehementibus motibus vel ſpafmis
intenfioribus exagitur, ut plurimum exteriores cor-
poris partes cum ſumma cute conſtrictæ ſunt & ſan-
guis a circumferentia ad centrum vergit, alvus, renes,
poruli cutis & reliqua emunctoria propter nimiam con-
ſtrictionem non rite munere ſuo funguntur & excreti-
ones ſubſiſtunt. Quo in caſu nihil imprudentius po-
terit excogitari, quam motus facere eosque augere &
præfertim purgante vel vomitorio aut ſudorifero valido
humores naturæ corporis noſtri inimicos exterminare
velle. Quantum damni & periculi exinde miſeris æ-
grotantibus accedat, ſi in paroxyſmis morborum ſpaf-
modicis conſtrictionibus ubique vigentibus, ejuſmodi
pellentia & moventia exhibeantur, vix ſatis edifferi ver-
bis poteſt, ſiquidem morbi & ſymptomatum vehemen-
tiam augent. Quiſcendum potius tunc temporis eſt
vel parum agendum: plus enim cunctando in morbi ſta-
tu perficietur, quam feſtinando. Et ſane rei natura
ipſaque ratio dicitur, effrenes motus potius moderan-
dos violentosque ſpafmos blande ſopiendos eſſe, quam
exagitandos. Hanc ob cauſam rectius procedunt
ii, qui in morbi paroxyſmorum vigore atque im-
petu, ſi quid arte ſua tentare volunt, tantum diluentia,
blandam diaphoreſin conciliantia & moderate nitroſa
ac ſedativa naturæ amica exhibent, quæ fructu ſuo non
plane deſtituuntur & eximium adſiſtens ſolamen adfe-
runt.

runt. Optimum vero tempus movendi in acutis passionibus est principium vel quando magna jam adest remissio; in chronicis hoc fieri debet extra paroxysmum, ubi motuum spasmodicorum visitur intermissio, tunc etiam evacuantia congrua operationem suam bene exequentur. Optandum sane esset, ut hæc magnæ considerationis & momenti practica regula ab iis, qui praxin medicam exercent, magis attenderetur, sed pro dolor toto die contra illam turpissime peccatur. Ut per exempla illustremus hanc adsertionem, communis tam vulgi, quam medicorum non incelebrium olim fuit & adhuc est opinio, variolas, morbillos, purpuram atque pestem expellentibus & alexipharmacis fortioribus esse tractanda, eam ob rationem, ut illud, quod vitæ est inimicum, cito & sine mora interjecta per corporis peripheriam expellatur, unde tot in officinis prostant tincturæ bezoardicæ, spiritus volatiles, solia volatilia, essentiæ antipestilentialia ac pulveres varii generis sudoriferi & alexipharmici, olea calidiora, quorum usus in hisce morbis est frequentissimus. Et quamvis hæc methodus fuerit per multa secula solennis atque plurimis medicis familiaris, nihilominus solida & accurata per plures annos experientia jam ostendit & docuit, usque adeo non profuisse, sed potius mirum in modum nocuisse. Etenim hujusmodi in morbis natura vehementi in motu atque impetu est constituta. Quid deterius autem poterit excogitari, quam calorem calore fovere & ignem igni addere sanguinemque per ejusmodi calidiora remedia quasi accendere, quo nihil aliud efficitur quam

quam ut anxietates, inquietudines, deliria, epilepsias & convulsiones macularum imprudenti repulsione accersamus; exanthemata enim levissima accedente causa externa ad interiora mox revertuntur. Longe tutiora autem in expellendis variolis, morbillis, quin imo ipsa purpura & omnibus morbis, in quibus aliquid excerni debet, sunt illa medicamentorum genera, quæ nimias commotiones & turbas amicabiliter sistunt ac sedant. Et quemadmodum tempore paroxysmi nunquam commotiones fortiores per sudorifera istiusmodi calidiora sunt tentandæ; ita & ab iis remediis, quæ humorum copiam per os vel alvum evacuant, medicus peritior abstinere debet. Neque unquam convenit, emetica vel etiam purgantia dare tempore paroxysmi vel non multo ante febris accessionem; quippe per experientiam, optimam rerum magistram, perspectum cognitumque est, subsequenter paroxysmum longe reddi acerbiorum propter intensiores factos spasmos, unde laborantes mire exerceri & fatigari solent. Ratio intellectu est facillima, siquidem hæc evacuantium genera non alia ratione quam spasmum agunt, dum partes nerveo-membranosas subtili sale acri caustico vellicant ac stimulant, ut validiori constrictione separent & evehant illud, quod copia molestum est, qui proprius & genuinus omnium purgantium est operandi modus. Iam vero febrem omnem intermittentem ejusque paroxysmos spasmis perfici, vel ex eo, ut nostra quidem est sententia, manifeste apparet, quod constrictiones cutis, nausea, conatus ad vomendum, anxietates præcordiorum, horripilationes & refrigerationes extremarum partium, flatulentæ abdominis

D

minis tensiones alvique adstrictiones, quæ omnia & singula prodromi febrium intermittentium sunt, subinde jungantur. Peccatur itaque toto die in eo, quod in paroxysmis febrium intermittentium purgantia ægrotantibus summo cum eorum damno propinentur; nam præfente febre, dum patitur genus nervosum atque constringitur, non potest aliter fieri, quam ut ex necessitate & consensu intestinorum canalis afficiatur, constringatur ejusque motus peristalticus, quo mediante contenta per alvum foras protruduntur, lædatur, unde eo tempore alvus parum vel nihil reddit. Potius igitur declinante paroxysmo aperire alvum leniter laxantibus, non vero drastice purgantibus convenit.

LEX VI.

Evacuationes per loca humori excernendo convenientia fieri debent.

AUrea hæc *Hippocratis S. 1. aph. 21.* regula practica est, adeoque majori cura atque diligentia observanda. Etenim si medicus humorum, qui in vitio sunt, excretiones stimulo quodam promovere debet, probe eum oportet attendere, cujus conditionis & indolis sit materia hostilis evacuanda, & quo in loco & parte etiam corporis sit constituta, ut brevissima via commode educi possit. Nam ut sunt diversi generis excrementa, ita iis evacuandis non qualibet accommodata sunt emunctoria, sed quodvis excrementum peculiare & proprium quasi habet emunctorium. Atque adeo si in ventriculo & prima re-
gio-

gione stabulatur & fixam sedem habet vitiosorum corruptorum biliosorum humorum saburra, ex male ingestis eorumque copia producta, quæ anxietates & dolores gravativos parit, ciborum appetentiam prosternt, somnū placidum impedit, & febres minatur; tunc utique emetica deplendo hac saburra ventriculum utilissimam præstabunt operam: qua ratione magnus & periculosus morbus præcaveri potest. Si in principio morborum intestina inarcta, vel ex male adsumtis & male concoctis eduliis multas fovent cruditates, facile patet, ea quæ elementer intestinalem regionem expurgant, omnium opportunissima esse. In hypochondriacis prima regio inque ea quam maxime duodenum ingenti cruditatum acido biliosarum colluvie subinde refertum est, quam si quis diureticis vel sudoriferis præpostere vellet eliminare, næ is non leve damnum allaturus esset. Nam ejus generis humores amant temperantibus castigari & per ventrem evacuari, unde etiam ex thermis & acidulis aliisque medicatis aquis, quæ aluinas fordes liberaliter movent atque evacuant, convenientissima in hoc malo sunt medicina. Graviori iracundiæ affectu motus canalium biliosorum peristalticus auctus ingentem bilis sæpe corruptæ & acris copiam in tenuia intestina effundit, quæ parit anxietates, nauseam, ciborum fastidium, compressiones circa præcordia, interdum etiam cardialgias & inflammationes, imo febres movet. Si quis hic fortiori emetico vel sudorifero hisce vitiis vellet succurrere, is certe pestilentem errorem committeret; complures enim lugubres eventus propter inflammationes inde subortas mihi comperiti sunt. Nam quia congruum humoris biliosi excretorium

rium est venter, longe tutius & consultius bilis ab ira commota per rhabarbarina cum nitro & pulvere præcipitanti nupta vel per alia mitiora laxantia educitur. Noti nobis sunt casus, ubi ex gravi ira quidam male habentes ad tollenda incommoda se demiserunt in balnea & fortiter sudarunt, unde lentæ febres, artuum tremores & contracturæ sequutæ fuerunt. Nihil magis noxium vel intempestivum est, quam alvo per quinque vel sex dies clausa sudorifera vel alia calida spirituoosa offerre aut emeticum præbere; nihil quoque inconsultius ac serum ad habitum corporis hydropici transfusum per sudorem velle educere, quum potius per urinarias vias & alvinam regionem ejus eductionem moliri conveniat. Pessime quoque ægrotantium suorum saluti prospiciunt medici, qui circa illud tempus, quo variolæ, morbilli, purpura & alia exanthemata vel inflammationes erysipelaceæ prodire debent, purgantibus vel emeticis eos exagitant, quia in extremam perniciem hac vi eos adducunt. Ubi-
cunque vero unius ejusdemque indolis humor eodem emunctorio excludi potest, tunc certe non alienum est, sed rationi & experientiæ consentaneum deprehendi, excretiones in aliis excretoriis promovere, quo divertatur affluxus humoris, qui partem diu infestavit. Ita in tussi valde humida, qua mucosa in maxima copia & immoderatus eiiciuntur, peropportune purgantia offeruntur, quia mucum ex pectore in alvinam regionem trahunt atque divertunt. Quod etiam valet in fluore albo & gonorrhæa, ubi sæpius ingens viscidorum humorum copia ad has partes adfectas adfluit atque excernitur, & purgantia eam ob causam, ut divertatur nempe humorum nimius
appul-

appulsus, optime præscribuntur. Manet itaque firmum ac stabile, naturam semper, in opere evacuatorio si deficit, & humores evacuandi commode per illa emunctoria duci ac ferri possunt, adjuvandam esse.

LEX VII.

Nunquam medicus vi quadam morborum curationes aggredi vel evacuationes moliri, sed paulatim & successive agere & tempus expectare debet.

S nullus ex aphorismis Hippocraticis egregium in praxi usum præstat, certe est aphorismus 51. Libr. II. qui ita se habet: *Plurimum & repente vacuare aut replere, vel refrigerare aut omnino quomodocunque corpus movere, periculosum est. Et omnis multitudo naturæ contraria est. Quod vero paulatim fit, tutum est, tum alias, tum si ex altero in alterum transitus fit.* Sicut enim, quæ fiunt in natura, operationes per gradus, non vero per saltus, neque minus paulatim & successive, non vero cum impetu & violentia quadam perficiuntur: ita eadem quoque via in sanandis morbis, in castigando & expellendo humore noxio, in obstructionibus resolvendis procedit, & temporis beneficio utitur. Quapropter etiam medicus, si rite suo officio defungi & naturam imitari velit, nunquam violenter agere maximeque evacuationes moliri debet. Nam certa & diuturna experientia compertum habemus, non majus periculum ex errore ac temeritate me-

dici ægrotantibus accedere, ac ab emeticis & purgantibus validioribus, neque minus ab iis remediis, quæ vi sudorem pellunt, aut urinam & salivam movent & corpus fortiter calefaciunt. Neque enim tam subita & ingens mutatio, quæ corporibus a validissimis & magna dosi exhibitis remediis inferitur, utilis, sed potius valde noxia esse debet, quia omnes vehementes motus sunt in eorum numero, qui naturæ infensi sunt, qui præternaturales, morbofi, & corpori vim inferunt. Omnes itaque & singuli, qui praxin feliciter auspiciari & exercere volunt, candide & ingenue monendi sunt, ut, quantum fieri potest, ab omni validiori medicina, eaque in majori dosi oblata abstineant; ita tuto, sine noxia & periculo sanationes suas conficiant. Si itaque emeticum est porrigendum, præstat in mitiori dosi, quam in vehementiori, illud præscribere. Si enim humores ad ejectionem per superiora inclinant, operatio erit sufficiens, sique una vice humorum vitiosorum copia non potest educi, præstat idem remedium repetere, quam simul & semel noxios humores expellere. Si que per inferiora subducendi sunt humores peccantes, rectius semper id fit clementioribus & repetitis vicibus, quam simul & semel; quare hunc in finem non satis laudari possunt pilulæ magni usus secundum *Becheri* exemplum confectæ, quæ aloen & extractum hellebo cum temperatis balsamicis gummatibus & extractis amaris ita miscuit, ut una dosi vix tria grana ex memoratis purgantibus capiat. Ita tonus ventriculi & intestinorum, qui alias purgantibus lædi solet, non modo conservatur, sed etiam corroboratur, iisque successive crebrius datis

tis, saluberrimæ per alvum excretiones, fiunt. Spe-
 ctant huc quoque infusa ex radicibus & corticibus an-
 tiscorbuticis, aromaticis, atque ex rhabarbaro & agari-
 co, addito stimulo salino tartareo, per extractionem cum
 vino confecta, quæ tam ad præcavendos morbos vere
 & autumnno, quam ad sanandos rebelles chronicos af-
 fectus non satis laudari possunt. Quodsi vero per ha-
 bitum corporis excludendæ veniunt halituosæ sordes,
 nunquam in usum trahenda esse existimo ea, quæ su-
 dorem fortiter pellunt, uniuersam sanguinis & humo-
 rum massam commouendo; sed potius infusa & de-
 cocta ex iis, quæ diaphoresin movent, quæ transpi-
 rationem augent, parata, vel etiam pulveres fixioris
 naturæ, temperata balnea omne punctum in sanatione
 etiam rebellium morborum chronicorum præter acu-
 tas passiones absolvunt. In lue venerea affectis si sali-
 væ fluxus proritandus est, nunquam violentia & ma-
 gna dosi id efficere oportet, nisi feralia symptomata
 excitare velimus. Si motus nimii & efferati compe-
 scendi sunt ac dolores sedandi, præstat semper anodyna
 refracta, quam integra & magna dosi adhibere & sisten-
 tibus amico temperamento quædam stimulantia ad-
 jungere. Si denique roborandura est, & partes ner-
 væ, ne consuetos spasticos motus repetant, firman-
 dæ, quod fit maxime in reprimendis paroxysmis inter-
 mittentium, & quidem familiarissime per famigeratissi-
 mum illum chinæ corticem & alia constringentia; tu-
 tius semper est, causa febrili prius subacta & evacuata
 illud efficere, in mitiori quam magna & continua
 dosi, & antequam causæ prospectum fuerit. Quam
 varia

varia morborum genera ex hac perversa medendi ratione pullulent, quotidiana loquitur experientia. Proveniunt enim exinde pthisis, hydrops, asthmata, hectica & pathemata spasmodico hypochondriaca. Quapropter tutissime semper curam ingreditur medicus, si curationibus tempus impendat, neque unquam nimis festinet, nisi ut canis festinans, ut proverbium habet, cœcos catulos parere, velit.

LEX VIII.

Convenit interdum motus effrænes morbosos compescere, relicta ad tempus eorum causa.

Quemadmodum ii motus morborum, qui a centro ad circumferentiam abeunt, qui comitem habent pulsum citatiorem, cutem relaxant ac spasmos tollere & in salutem machinæ labefactatæ tendere solent adeoque causarum nocentium propulsioni inserviunt, nunquam a prudenti & in arte versato medico sistendi sed potius pro circumstantiarum exigentia conservandi vel moderandi sunt: ita e contrario illi, qui vergunt a circumferentia ad centrum, quales sunt maxime spasmodici, qui omnia turbant in corpore &, dum liberam dispensationem & motum humorum ac debitam secretionem & excretionem impediunt, interitum ipsi minantur, neque ad causæ remotionem directi sunt, interdum provido consilio protinus compescendi sunt, licet causa efficiens

ens

204

ens horum motuum adhuc intacta fuerit relicta. Quam rem ut exemplis reddamus illustriorem, in medio ponamus dolorem calculi, qui longe est acerbissimus, & cui sæpe tanta adjuncta est symptomatum & motuum inferorum sævitia, ut ob vehementes spasmos & dolores a calculo uretheribus impacto sanguinis exæstuationes præternaturales, deliria, tremores, convulsiones, sæpe etiam epileptici motus, imo vomitus concitentur. Hos igitur motus efferatos utique medicus prius temperare, in ordinem redigere atque compescere debet, quam de calculi exclusione promovenda cogitet. Hic medendi modus etiam rationis habet suffragium; siquidem calculo ad uretheres ex renibus delato ibique firmiter ob molis majoris vel figuræ angularis & asperæ impedimentum hærente, canalis ille membranaceo-nerveus intensius adhuc constringitur, augetur inflammatio & summe dolorificus sensus ibi excitatur, unde febris originem trahit, & quia per consensum simul ventriculus & duodenum afficitur, non potest non eorum motus peristalticus inverti ac vomitus proritari; quin imo tandem toto genere nervoso in consensum raptò deliria, tremores, convulsiones & epilepsiæ præsto sunt, quæ quandoque mors funesta excipit. Quodsi igitur quis hoc in casu velit causam morbificam adgredi & calculum vi movere non solutis ante viarum, ubi ille hæret, constrictionibus, is sane nihil aliud efficeret, quam ut spasmodicas constrictiones augendo lethalem morbi catastrophem induceret. Quapropter longe consultius causa morbi relinquitur ad tempus & motus quavis arte demul-

E mul-

mulcentur: ita enim illis ad temperiem reductis & viis relaxatis faciliori negotio causæ amolitió tentari poterit. In colica passione, quæ miris cruciatibus torquet ægros, illico vehementiam spasmodum delinire convenit clysteribus oleosis & fotu ventris cum unguento ex axungia humana, pinguedine taxi, castor. zibetho & hujus generis aliis, interne quoque pinguis & oleosa propinare oportet. Motibus enim dolorificis hoc modo sedatis postea facile causæ materiali, quæ tantorum symptomatum origo fuit, appropriatis remediis poterit succurri. Similiter in hæmorrhagiis nimis, quorum impetus semper a spasmodis, sanguinem ad certam partem adigentibus & vasa venosa ibidem consistentia distendentibus, proficiscitur, usque adeo nihil memorabile expedietur, nisi prius ipsos spasmos deliniamus, quibus sopitis sanguinis profusio ulterior vel sponte cessabit vel facillima ratione cõcereri poterit, quæ antea exquisitissimis etiam stypticis & sanguinem sistentibus remediis cohiberi nequiquam potuisset. Tacemus plurimos alios spasmodicos, convulsivos & cum magna dolorum atrocía junctos affectus, ubi semper expedit paroxysmis sedantibus prius invigilare, quam causæ abolitionem moliamur. Cavendum vero quam maxime est, ne in ejusmodi morbis, ubi motus nimii perniciem minantur, corpori ad eos sistendos opiata & fortioria anodyna adhibeamus. Testantur enim observationes practicum celeberrimorum, spasmodicam colicam sæpius in parafin aut etiam veram parafin transisse post liberariolum usum opiatorum, quæ atoniam excitando in partibus maxime affectis vires mirum in modum infringunt,
in-

influxum liquidi nervei sufflaminant & liberiore[m] sanguinis circulum per has intercipiunt atque sudorem frigidum, qui sequitur atoniam partium, producunt. Perstringendus hoc loco quoque est vulgaris ille, sed pessimus medendi modus, quando ad spasmos & dolores a calculo demulcendos ut plurimum commendant pleniori dosi & præscribunt varia anodyna. Observatum enim fuit, si sub atrocioribus spasms calculo in motu existente ejusmodi remedia offeruntur, calculum tunc quasi uretheris debilitato fixam sedem pertinacius occupasse ibique hæsisse diutius, donec tandem confortantibus adhibitis e sede sua propulsus fuerit. Ejusmodi motus anodynus sopitos interjecto aliquo temporis intervalla denuo resuscitados fuisse multiplici experientia observavit *Excellentissimus Dn. Præses*, quale exemplum quoque prostat in *Miscell. Natur. Curios. Ann. III. Dec. III. Obs. 89.*

LEX IX.

Ubi motus sunt languentes, ibi anodyna & omnia, quæ eos sistunt, summo studio evitanda sunt & potius ea, quæ vires reficiunt & motus excitant, adhibere oportet.

Sicuti medicus ille prudenter admodum ac dextre suo officio perfungitur, qui justo tempore motus exacer-

cerbatos compescere novit: ita certe præpostere agit is, qui motus intempestive sistit, si sunt provocandi potius & excitandi. Videas nonnullos in quovis dolore vel somni defectu, parum respiciendo ad vires ægrotantis, statim ad anodyna, præsertim ea, quæ ex opio suam agendi vim nanciscuntur, intempestive admodum confugere, cum tamen istiusmodi remedia heroica, quæ magnæ sunt efficacix & tam prompta ad nocendum, quam ad juvandum, cum grano salis sint usurpanda, siquidem si profunt, ob id profunt, quod minus recte fuerunt usurpata. Nunquam autem talia sunt suadenda aut in usum vocanda, si corporum adsit debilitas, quæ ex impotentia membra movendi, pulsu debili parvoque, item ex animalium actionum segnitie ac torpore sufficienter cognoscitur, quæ omnia corporis motus languentes, ac humorum spirituascientiam depressam indicant. Opiata enim pharmaca vires enervant & facile sphacelum, imò mortem accersunt, in senibus ad affectus soporosos disponunt; plethoricis vero admodum nocent atque excretiones sanguinis statim supprimunt, in quibusdam etiam ad mentis abalienationem disponunt. Qui a malignis & spasmodicis morbis detinentur, ex facili ab opiatis assumtis trucidantur, unde lethales opii eventus passim animadvertere licet in observationibus. Ita memini quandam febre ardente laborantem ad vigilias continuas sistendas laudani grana aliquot sumsisse & sic æternam sibi conciliaisse quietem. Refert *Forestus Lib. IX. Obs. 14.* de cocochymico, cui imperitus medicus in dolore calculi præscripsit opium, illum ex hujus usu somno sepultum esse perpetuo. Legi quoque possunt hanc in rem *Sancto-*

riss

rius de methodo vitandi errores Lib. VIII. Cap. XII, Willisius in Pharmac. rational. P. 1. pag. 392. Sennertus Prax. Lib. VI. cap. I. pag. 7. Nec desunt exempla, ubi opium in forma suppositorii vel clysteris immisum mortem induxit, qualia haurire licet ex Tilingii Libro de opio pag. 46. Sennerto loc. cit. Marcell. Donati Histor. Medic. Mirab. Lib. IV. Cap. XVIII. Et quamvis aliquando dolorem initio reddant quodammodo mitiorem, attamen non ita multo post acerbiora sunt symptomata, quæ mortem ipsam non infrequentur inferunt. Placet in hujus rei confirmationem ex multiplici *Excellentissimi Dn. Præsidis* experientia allegare casum, qui sequentem in modum se habet: Vir annum agens quinquagesimum ab annis jam decem circa vernali & autumnale tempus laboravit ex podagra, cui cum paroxysmo graviter confluctanti adplicatum est ab empirico cataplasma, quod constabat ex aceto, alumine & camphora, a cuius usu dolor quidem redditus fuit moderatior, sed ab eo tempore ægrum male habere cœpit ingens lassitudo cum appetitus prostratione, nec non somno turbulento, & paulo post sensit dolorem acerbum constrictorium sub scrobiculo cordis, qui ad costas spurias dextri lateris usque porrigebatur. Medicus quidam in consilium advocatus dolorem sistere tentavit opiatis larga in quantitate propinatis, sed eventu plane infausto. Tametsi enim dolorum sevitia aliquantum mitigata apparuerit, rediit tamen brevi post truculentior cum magnis clamoribus, contorsione & flexura corporis & inquietudine, alvo manente durissima & adstrictissima, omnes injectos clysteres rejiciente, qui etiam malum augere visi sunt. Cibum quoque non

106.

retinuit, sed ut plurimum rursus ejecit. Pulsus erat naturalis, urina pauca & flavi coloris. Durarunt hæc sævissima symptomata ultra sex septimanas. Accessit tussis sicca convulsiva, virium totalis prostratio & tandem convulsiones finem vitæ imposuerunt. En fatalem morbi catastrophem, quam imprudens opiatæ medicamenti usus in subjecto jam debilitato induxit! Heroica igitur & opiatæ maxime remedia in subjectis admodum infirmatis rectius omittuntur, quoniam noxam non facile emendabilem hisce inferendi facultate pollent. Præstat ejusmodi in statu potius antispasmodicis, balsamicis, corroborantibus, analepticis, nitrosis, itemque bezoardicis paulo fixioribus & accuratiori insuper diætæ ratione languenti naturæ succurrere, ac motus quavis arte conservare & erigere, sique vel maxime ob urgentes dolores conjunctos aliquid videtur molendum, non opiatæ & vehementioribus sedativis, sed blandissimis anodynis cum balsamicis naturæ amicis combinatis, uti est liquor anodynus mineralis *Excellentissimi Dn. Præsidis* cum ejusdem balsamo vitæ mixtus, id est perficiendum.

LEX X.

Morbi paroxysmo vel motu morbo-
so finito corpus roborandum
est, maximeque ea loca corro-
borare oportet, quibus insedit
cau-

causa morbi & tyrannidem ibi exercuit, ita enim non modo paroxyfmi, fed & novi morbi pejoris indolis plerumque atoniam partis cujusdam fequentes præcaventur.

Qui faniozem medendi rationem fequuntur, eos non latet, paroxyfmos morborum præfertim fpasmodicorum vehementiores febequi magnam atoniam ac debilitatem corporis & illius cumprimis partis, ubi caufa morbi inhæfit & vehementiam fuam exercuit, quæ deinceps debilitas relicta non modo facillime paroxyfmos priores revocat impetu longe fortiori, fed & ob fanguinis circulum ibidem factum impeditiorem & vigorem deperditum humores noxii ad illam partem decumbere confuefcunt & ftagnationem febeunt, quo pacto chronicis diuturnis & maxime lentis morbis ampliffima feadminiftratur occasio. Placet in confirmationem hujus rei divini noftri Hippocratis feotentiam hoc loco adducere, qui *aph. 32. Sect. IV.* hunc in modum fecribit: *quibus a morbo feftitutis quidpiam eft infirmum, ibi abfeffus funt.* Hunc aphorifmum doctiffimus Heurnius pro more fuo non inconcinne ita exponit: *quando poft morbum infirmitatis aliquid fepereft, quæ ex laffitudine & imperfecta crifi fejudicatur, ita ut feperfeint materie febrilis reliquæ aut fe liberalius fe potu aut cibo invitent,*

viten, quam immutata ventriculi actio, temperamentum & habitus perferre possunt, tunc in discrimen venit homo, quia partes internæ & externæ labefactate sunt; hinc si non accurata diæta accesserit, hepatis & lienis scirrhi vel cephalæ vel foras in artus, si ibi imbecillitas, abscessus effunduntur. Quare, nequid coacervetur, dentur pilulæ aloëphangine, massichinæ vel Rusi vel tale quid. Spectat huc quoque aph. XII. Sect. II. morborum reliquiæ, quæ a crisi supersunt, recidivos morbos parere consueverunt. Fit hoc potissimum, quando ob infirmatam naturæ vim, sicut rursus optime id explicat Heurnius, materia morbifica non tota fuerit exclusa, neque in declinatione alvus purgante sollicitata. Quod cum ita revera se habeat & quotidie in praxi observetur, utique manifesto apparet, nihil esse finito motu morbo ad reliquias mali extirpandas accommodatius, quam quodvis noxium & morbificum, quod adhuc hæret in corpore, tacitasque ipsi struit insidias, sive in ventriculo sive in venis substituerit, mature excludere & corpus ab omni excrementitio succo liberare. Graviter vero in hoc errare ut plurimum solent medici, quod in fine morbi & ægris ad sanitatem redeuntibus morbiferas reliquias neque evacuantibus, neque diaphoreticis eliminant, neque robur deperditum naturæ atque ventriculo per congruam diætam & probata stomachica apte restituant. Etenim quo inefficacius medici præsidium est morbo in vigore constituto, eo præclarius & manifestius in ejus principio atque in declinatione, siquidem initio morbi, natura adhuc valida existente, multum proderit, si omnes ingenii sui nervos eo intendit, ut obstacula, quæ

108.

quæ naturæ motus salutare sufflamant, dextre removeat & materiam viciosa diminuat; in declinatione vero, si corpus debilitatum rursus confirmet, vires languidas erigat, & quod restat adhuc noxium, expellat, non modo recidivas peiores, sed & novos longe periculosiores morbos plerumque succedentes felicissime avertet. Quodsi autem ullo in morbo, certe in variolis & morbillis reliquæ morborum ut expellantur & corpus hoc modo corroboretur necesse est; alias variæ exulcerationes & abscessus viscerum aliaque gravia symptomata subsequuntur, qua de re practicorum libri satis abunde loquuntur. Commendamus vero ad reliquias morborum subigendas & ad robur universi corporis reparandum pilulas balsamicas, quæ simul humores noxios leniter evacuant & robur ventriculo ac intestinis addunt & conciliant, quales sunt pilulæ *Becheriana* & ad harum exemplar paratæ *Stabliana* & *Excellentissimi Dn. Præsidis*.

LEX XL

Tempestive & statim in principio occurrendum est morbis, atque materia, quæ in vitio est, via, quæ est brevissima, evacuari debet.

EX aliis præstantissimis medendi regulis eminet maxime illa *Hippocratica*, quæ *aphor. 29. sect. 2. continetur*

F

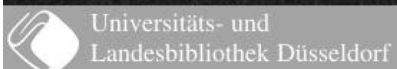
tur

tur: *incipientibus morbis, si quid movendum videtur, move, vigentibus vero, quietem agere melius est.* In genere hic summus vir rejicit omnem illam medendi rationem, quæ in morbi vigore, i. e. statu, impetu & exacerbatione ejus, ubi omnia sunt in vehementissimo motu, per fortiora remedia, maximeque evacuantia suscipitur. Maximopere vero commendat ad medicinas, quæ movent, quæ evacuant, porrigendas initium morbi. Rationem hujus regulæ gravissimus autor in sublequente aphorismo 30. adjicit, dum ait: *circa principia & fines omnia debiliora sunt, circa vigores vero fortiora.* Siquidem in vehementia & vigore morbi omnia sunt in motu & turbulento statu posita, partesque motibus vacantes musculosæ ac nervæ in spasmo constitutæ. Hinc in proclivi ratio est, quare tum omnia moventia ac stimulantia locum non inveniant. Quia vero in principio & declinatione morbi omnia sunt debiliora, i. e. spasmi & motus vehementes nondum adfunt vel se remiserunt, tunc utique, si opus est, materia & causa morbi statim in principio evacuanda, vel qui sub ipsius morbi progressu alienus humor genitus fuit, sub declinatione expellendus est. In vigore vero & impetu morbi nihil agendum, sed quiescendum esse jubet sapientissimus vir, & abstinendum potius ab omnibus commoventibus; neque tum alia, quam humectantia, refrigerantia, & quæ effrenes motus quodammodo componunt, adhibenda. At vero præstantissimam hanc medendi legem non tantum ratio, sed etiam experientia suffulcit. Nam ad graves in ipsa herba jugulandos morbos, præsertim, qui

109.

a contagio veniunt, ut sunt pestis, dysenteria, castrenses & mali moris febres miasmata susceptæ, non efficacius remedium occurrit, quam lene emeticum, quo colluvies vitiosorum humorum una cum miasmate, quod cum saliva in ventriculum descendere solet, antequam ad massam sanguinis & genus nervorum deferatur, statim evacuetur. Variolæ, morbilli, purpura & continuæ plures febres, biliosæ etiam & ardentes, itaque arthriticis & podagricis insultibus associantur, longe mitioribus incedunt symptomatibus, & longe facilius sanationem recipiunt, si statim ab initio, simul ac æger conqueri cœpit, prima & alvina regio vel leni emetico vel clementi purgante a colluvie vitiosorum humorum fuerit depleta. Nam crescente morbo crescunt spasmi, quibus hæc sordes intus retentæ morbi & symptomatum vim valde adaugent. Et quia intermittentium febrium, tam tertianæ quam quartanæ, fomes ab initio plerumque in ventriculi & intestinorum plicis ac glandulis hæret, non alienum est, statim ab initio primas vias à sordibus sive per leniora emetica, sive salia deterfiva, sive commoda laxantia liberare. Consentientem quoque hac in re habemus auctoritatem Hippocratis, qui *Libr. de Affect.* hæc prodidit: *si quartana deprehenderit, vomitorium in principio exhibendum; rursus aliquo intervallo aliud infra purgans medicamentum. Quod si per hæc non sedatur, medicamenta febrifuga dare oportet.* Neque vero purgantia fortiora, quæ ipse Hippocrates *Lib. de Purgant. §. 5.* rejicit, intelligenda sunt, utpote quæ nunquam in febribus tuta, quoniam spasticas exacerbant.

motiones, vel eas quoque, si conquieverint, revocant
 & recidivas pariunt. In lentis febribus, quæ maxime
 intermittentes male curatas sequuntur, in principio &
 laxantia & mitiora emetica tutissima sunt, ut alimenta-
 rius canalis à saburra acida viscida expurgetur. Quod-
 si vero id negligitur, lentæ febres facile in hecticas ter-
 minantur, quia diuturniores paroxyfmi ingentem & flui-
 dis partibus & visceribus labem affricant. Periculi ple-
 nissimæ inflammationes internæ, ut pleuritis, peripnev-
 monia, angina, matura sanguinis missione & subjuncto
 infuso diaphoretico statim in principio discuti possunt,
 cum sub horum neglectu earum curatio ob febrem at-
 que intensiorem inflammationem valde difficilis & an-
 ceptus fiat. Inflammatio ventriculi sæpissime ex frigido
 potu fit periculosissima, quod periculum mox averti
 potest, modo infusum ex herbis diaphoreticis cum aqua
 calida factum statim assumatur. Quomodo sphacelo,
 si partes externas infestet, sub initio statim poten-
 ter resistere possimus, res in vulgus nota est, quum præ-
 terlapso medicandi tempore mors certissima sequatur.
 Ex quibus omnibus clarissime intelligitur, tempestive
 succurrendum esse morbis, & occasionem medendi ar-
 ripiendam, *in qua non multum temporis*, ut loquitur Hip-
 pocrates *Libr. de Præcept. §. 1.* Optandum vero vehemen-
 ter foret, ut & medici occasiones temporum in morbis
 sanandis rectius attenderent, & ægotantes quoque citi-
 us opem medici implorarent, quia in tempore curare
 & morbo occurrere omnium rerum tam medico, quam
 ægotanti primum esse oportet.

LEX XII.

Perpaucis & selectis medicamentis
in morbis tam avertendis, quam
curandis utendum est.

Nihil magis medentem turbat & confundit, quam amplissima illa remediorum silva, qua libri pharmaceutici, chymici, botanici, & practici referti sunt; quam si quis paulo accuratius considerat, profecto non mirum est, si à discenda arte prorsus deterreatur. Quis enim tam innumera remediorum genera, tot compositiones, tot remediorum virtutes, quæ vulgo ipsis adscribuntur, firmiter memoria teneat? Quamvis enim benignissima natura ex omni suo regno ac penu, ipsis etiam venenis non exceptis, varia in usum ægotantium, non secus ac diversissima alimentorum genera, subministret; tamen non opus est, ut omnia ea in usum vocentur. Natura enim sicut in alimentis, ita etiam in iis, quæ auxilium morbis afferunt, paucis contenta est, neque ulla nos adducit necessitas, ut peregrina & ex longinquo petita, vel magno labore ac pretio comparata accersamus, quoniam parabilia, simplicia, facilia & domestica, quibus maxima vis inest, nobis suppetunt. Artis itaque est, optima seligere & eorum usum ac vires in tot individuis variisque morbis probe cognoscere atque explorare. Quibus accedit, quod pauca & simplicissima sint morborum causæ, quibus removendis & pauca & probata & longo usu experta sufficiunt. Quibus ex causis illum medicum semper maximi æsti-

mandum putavi, qui paucis utitur remediis bene præparatis. Hac enim ratione vires & facultates eorum penitius scrutabitur. Multitudinem vero remedium, qua medentes subinde utuntur, & crebram remedium mutationem ignorantia filiam esse, persuasissimus sum. Felicem itaque & beatum illum, qui paucis sanat, infelicem vero, qui pluribus utitur, judico. Ipse enim testis sum, quam pauca & facilia, præeunte mihi hac in re in praxi sua Magnifico Domino Præsidente, juvent, & quam rebelles ac desperati morbi iis tolli possint, modo dextre, provide ac diuturnius usurpentur. Generales has ad felicem morborum medelam pertinentes leges si quis probe observet atque attendat, is non facile in praxi hallucinabitur, sed omnia dextre ac feliciter perficiet. Superessent vero adhuc alia proponenda præcepta, superest etiam methodus medendi specialissima, quam nos subactum & exquisitum medici judicium esse existimamus. Hoc vero in eo consistere videtur, ut medicus statum & historiam morbi secundum omnes circumstantias, & maxime eas, quæ ad naturam ægrotantis cognoscendam spectant, perpendat ac ponderet, & secundum has curandi dirigat intentionem atque remedium genera seligat, & quo ordine, qua doli, quo regimine ea administranda sint, meditetur. Siquidem non omnes morbi eadem methodo tractari volunt, sed quisque fere peculiarem deliberationem ac prudentiam in adhibendis remediis desiderat. Qua de causa jam facile intelligi poterit hæc regula *Galen*i practica, multa occurrere in praxi medica, quæ nec dici, nec scribi possunt.

CLA